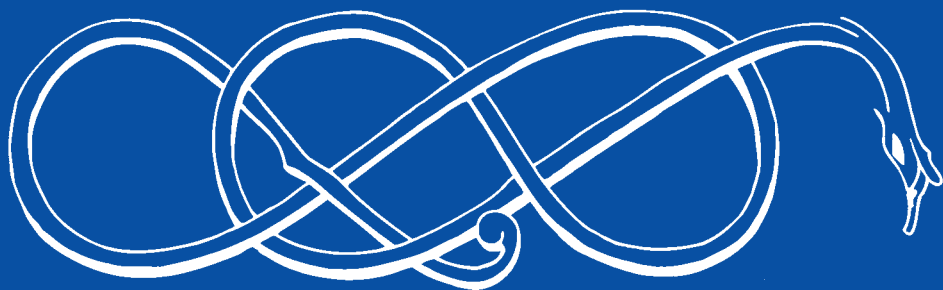

Lokalhistorisk forening for Gønderhald

2022

Sønderhald Egsarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tlf. 86 48 37 84

E-mail: sonderhaldegnsarkiv@gmail.com

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

Åbningstid: Mandag kl. 14-18. (Lukket i hele juli og december måned).

Nærværende årsskrift for 2022 er trykt i 250 eksemplarer og udgivet af

Lokalhistorisk Forening for Sønderhald og Sønderhald Egsarkiv.

Eftertryk af årsskriftet - helt eller delvis - kun tilladt med udgiverens tilladelse.

Ansv. for årsskriftet: Hanne Byriel, byriel@hotmail.dk, tlf. 30 26 50 69

Ekspedition: Inger Millard, inger@ingermillard.dk, tlf. 22 67 50 08

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 2022 kan købes for 60 kr. pr. stk.

Tidligere årsskrifter kan afhentes gratis i arkivets åbningstid så længe lager haves eller læses på arkivets hjemmeside.

ISSN 0109-4017

INDHOLD

Forord

Bettina Buhl 2

Kummefryseren tog livet af landsbyens frysehus

Henning Millard og Inger Marie Linnemann 4

Auning-dreng vender tilbage til Auning efter 60 år

Kaj Orla Mogensen 24

Den Bette Smej i Assentoft

Torben Bjørn 30

Lokalhistorisk forening for Sønderhald

**Årsskrift
2022**

Forord

AF MUSEUMSINSPEKTØR BETTINA BUHL
Det Grønne Museum

Jeg har med stor interesse læst artiklerne til dette årsskrift.

Du kan godt glæde dig, for artiklerne omhandler en vigtig – men ikke særlig undersøgt del af vore historie – nemlig de små lokale andelsfrysehuse fra efterkrigstiden. De eksisterede frem til fryserens indtog i de danske hjem. Jeg må rose redaktionen for det store researcharbejde, som ligger bag de velskrevne artikler, og de mange fotos af nu nedrevne frysehuse, med deres udsende og centrale placeringer i områdets landsbyer. Hertil er knyttet et omfattende kildemateriale bestående af bl.a. protokoller og et større udvalg af annoncer fra lokale aviser. Historien er med disse artikler sikret for eftertiden.

Udviklingen i vor lokalområde gennem perioden 1940 til 1970 er næppe væsentlig forskellig fra mønsteret, som tegner sig i det øvrige Danmark. Størstedelen af familiernes fødevarer blev købt hos den lokale købmand, hvor man havde konto. Endnu var hjemmeslagtning en realitet. Ernæringen blev suppleret med udbyttet af egen avl fra haven. På faste ugedage kom handlende kørende med letfordærvelige fødevarer. Mælkemænd havde landområderne uden for købstæderne delt op i rutenet, og de leverede friske mælkeprodukter til døren hver eneste hverdag. Ostemænd solgte ost ved gadedørene en gang om ugen, og det samme gjorde omrejsende fiskemænd. Endnu i 1950'erne var cyklende fiskemænd ikke et særsyn; men cyklerne blev erstattet af varebiler omkring 1960.

Når jeg skriver, at andelsfrysehusene rummer en vigtig historie begrundes jeg det i, at andelsfrysehusene betød, at nedsaltning af kød og henkogning af havens frugt og grønt ikke længere var nødvendig. Ikke nok med at det har sparret landhusmoderen for meget arbejde, så tænker jeg også smagen og fødevarernes tilstand inden tilberedningen må være blevet væsentlig forbedret.

I forbindelse med mit arbejde som madhistoriker opsøger jeg ofte den ældste generation af danskerne for på grundlag af samtale at nedskrive og fastholde historier om dagligliv og husholdninger. Andelsfrysehusenes betydning er et uomtvisteligt emne. Her kommer et par relevante bidder af samtalerne omhandlende husholdninger i Østjylland omkring 1950'erne:

"Der var jo en dame, som passede frysehuset dernede. Så kunne vi gå ned og hente pakkerne. Vi skrev jo op, hvad der var i dem. Så gik vi ned og hentede det. Der gik nogle år med det, så blev det sådan, at hvis vi var nogle stykker, der selv ville anskaffe os en fryser, så kunne vi få dem billigere."

"Det fælles frysehus var så praktisk. Man havde dobbeltsedler - så kunne man rykke en seddel af og sende den med mælkekusken, så tog han pakken med på tilbagevejen. Senere var det Brugsen, man kunne aflevere sedlen til, og så kom frysagerne ligeledes med mælkekusken tilbage."

"Det var os børn, der skulle cykle ind efter frosset kød, men der var desværre sommetider indbrud, og det var jo de bedste ting, der blev stjålet. Jeg kan huske, vi slagtede ænder og gæs af to gange. Først til Mortensaften, hvor vi smagte dem. Resten skulle så blive større i vægt, men det var sjældent, de tog på, da det var koldt. Det sidste hold var så til julen. For at "tyvene" ikke skulle stjæle de dyre fjerkræ, skrev min Mor RÆV på pakkerne, når de kom i fryseboksen."

"Vil du være sød at cykle op til Viola og hente en flæskesteg?", som mor sagde til mig. Jo, det gjorde jeg, og så kørte jeg op til Viola. Viola var jo altid pakket ind i 20 overfrakker og havde store vanter på, for hun skulle jo gå derinde. Så var alle frysevarerne jo pakket ind i brunt papir med sejlgarn, og så stod der uden på min mors navn og "flæskesteg."

Historien om danskernes madlavning fra 1940 og frem er mere end blot en beretning om en knaphedstid, som gradvist blev afløst af overflod i historisk hidtil uset størrelsesorden. Disse kvinder, som var voksne midt i 1900-tallet, repræsenterede blot anden generation af husmødre, der havde de fornødne ingredienser og køkkentenologi til rådighed. Velstandsstigningen fra 1960 fik stor betydning for de tekniske hjælpemidler, som danske familier kunne råde over. Rent teknologisk var det udbredelsen af et stabilt og sikkert elnet over hele landet, som banede vejen for, at fryserne og vaskemaskiner kunne holde deres indtog i køkkener og vaskehuse.

Fælles vaskehuse og frysehus var med til at forbedre arbejdet, men det var også sociale ordninger, som var med til at sammentømre fællesskabet i lokalmiljøerne.

God læselyst.

Kummefryseren tog livet af landsbyens frysehus

AF HENNING MILLARD OG INGER MARIE LINNEMANN

Som en udløber af andelstanken, blev der fra 1940'erne og op gennem 50'erne, opført fælles frysehuse i de lidt større landsbyer over hele landet. I løbet af 1970'erne og 80'erne blev disse frysehuse lukket ned efterhånden som kummefryseren vandt frem i de private hjem.

Det sidste fungerende frysehus lå i den jyske by Agerbæk. Dette frysehus blev lukket i 2016, da frysemaskineriet gik itu, og det blev for dyrt at reparere det.

Også i Sønderhald blev der i 1950'erne etableret flere frysehuse, bl.a. i Hørning, Fausing, Øster Alling og Auning.

Vi har på arkivet en tidstypisk beskrivelse af hvordan frysehuset på denne tid var en del af hverdagen. Beskrivelsen står i årsskriftet fra 2005.

Her beskrev Birgitte Rasmussen Hornbæk følgende:

Brugsen, bageren og smeden ligger i Hørnings lune skød omgivet af ejendomme og huse, lige ved vejen. Det gør fryseboksen for så vidt også. Alligevel må man på forunderlig vis op til fryseboksen, hvor Edith tager imod de små sedler med mors skrift på lørdag formiddag og torsdag eftermiddag. I tyk riflet frakke, uldent tørklæde og to par fingervanter oven på hinanden, en varm augustdag, dykker hun ind i det ishvide frostrum, hvor de brune pakker med nummerseddel ved den stramme snor ligger fordelt i små rum, lukker den tunge metaldør i efter sig og kommer ud igen. Kulden slår ud over terrazzogulvet, ud over fødderne og op på benene i løbet af få sekunder.

*En husmor henter en pakke fra sin boks i det lokale frysehus.
Billedet er lånt fra Sabroe Historiske Arkiv. Ukendt fotograf.*

Hun lader de to tre stenhårde pakker dumpe ned på det lille bord og kontrollerer, om det nu også er de rigtige numre.

Før de fælles frysehuse blev moderne, havde f.eks. den lokale købmand en frostboks, hvor kunderne mod betaling kunne få opbevaret deres madvarer.

I Fausingbogen fortæller Inger Marie Dietz om købmand Mortensens frostboks bl.a.: *I et rum ved bagbutikken var der indrettet et fryserum med åbne træbokse. Vi havde altid tykke handsker på og til nød en ekstra trøje over den hvide kittel, når vi skulle hente en pakke.*

Kunden gav os en seddel med nummer på boksen og på den ønskede pakke. Der var en del kunder, der benyttede sig af denne opbevaringsmulighed af den slagtede gris, fjerkræ og lignende. Ja også havens bær og grønsager blev ofte opbevaret på denne måde hos købmanden.

Efter 21 års virke blev døren til Ammelhede Frysehus muret til i 1973.

Ammelhede Frysehus, 1951 - 1972

Takket være Marie og Peter Graabæk's samling af diverse dokumenter fra et helt liv, er Arkivet i besiddelse af "Regnskabsbog for Ammelhede Frysebox fra 1951 til 1973". Lidt oplysninger har vi også fået fra næste generation, de som var børn/unge, da frysehuset fungerede. De fleste af gårdene er i dag ejet af efterkommere af de, som var brugere i 1951.

Ved etableringen af Ammelhede frysehus i 1951, var det Peter Graabæk og genboen Ellen Thomsen som var ophavsmænd til projektet. Huset blev opført på Ammelhedevej 14, tilhørende Peter Graabæk. Det blev bygget af murer Karl Nielsen fra Dalagervej 4 i Virring. Huset blev opført i hjørnet af haven, ud mod vejen. Seks familier stod som brugere og havde hver en stor boks, 3 bokse i hver side. En dør fra vejsiden, som alle brugere havde nøgle til, førte ind i huset, hvor hver så havde nøgle til egen boks.

Peter Graabæk stillede gratis grunden til rådighed, med en tinglyst servitut om, at huset tilhørte ejeren af ejendommen når der ikke længere skulle være frysehus.

Den 14. april 1972 sælger Peter Graabæk ejendommen til naboen Anders Peter Nielsen. I skødet står følgende: På den solgte ejendom findes en fryseboks, og det er en aftale, at så længe de tre nuværende brugere af denne fryseboks benytter boksen, skal fryse-

boksen have lov til at blive liggende på her omhandlende ejendom uden indskrænkninger i den hidtidige brug, men når brugen af fryseboksen ophører, skal inventaret tilhøre brugerne, medens køber i øvrigt i så tilfælde må fjerne bygningen.

De 6 brugere (i parentes ægtefællens navn) af frysehuset var:

Tage Thomsen (Ellen), Ammelhedevej 15
Søren Jensen (Marie Levinsen), Ammelhedevej 17
Peter Graabæk (Marie), Ammelhedevej 14
Anker Nielsen (Mette), Ammelhedevej 12
Thorvald Hjorth Jensen (Edith), Ammelhedevej 10
Erik Sørensen (Nielsine), Ammelhedevej 21

I regnskabsbogen fremgår det, at andre beboere fra byen eller omegnen, i perioder lejede sig ind. Der blev betalt varierende beløb, sandsynligvis i forhold til mængde af frostvarer og hvor lang en periode det drejede sig om.

En gang om året blev der afholdt generalforsamling. Ifølge regnskabsbogen aftalte man her, hos hvem næste års møde skulle holdes. Rengøring af huset gik på skift mellem brugerne. Den årlige betaling pr. bruger afhang af, hvor mange udgifter der havde været i årets løb og hertil en lille indtægt fra de som lejede sig ind. Frem til 1967 var lejen pr. år imellem 35 og 60 kr. pr. år. Herefter kom der flere udgifter til, bl.a. på grund af en ny motor installeret at elektriker Sørensen i Drastrup og store udgifter til Axels Køleindustri i Randers. På grund af køleproblemer mistede familien Thomsen en stor del kød. Det fremgår af ovennævnte skøde, at der i 1972 kun var 3 brugere tilbage.

Det hele slutter med regnskabsåret 1972/1973, hvor der er udgifter på 248,64 kr., hvoraf Marie Levinsen Jensen betaler halvdelen.

En epoke er slut efter 21 år. I 1973 blev døren muret op og der blev åbnet op fra havesiden og etableret en trappe, så huset herefter kunne benyttes som redskabsskur. Huset eksisterer stadig her i 2023.

Artiklen er redigeret af Inger Marie Linnemann

På dette foto er frysehuset sat ind, som et sort/hvidt foto, der hvor det lå frem til i hvert fald 1988 ved Østervangsvej 17.

Andelselskabet Fausing Fryseri, 1954 - 1988

Den første bestyrelse, bestående af Magnus Jensen, Kirstine Nielsen, Mogens Theil og Petra Hansen, traf de nødvendige aftaler med køleselskabet Frigidair om levering af fryseanlægget. Byggegrunden på matr.nr. 2b blev stillet til rådighed af Anker Berthelsen med et uopsigeligt lejemål på 99 år. Betalingen blev ordnet med et engangsbeløb på 300 kr.

Frysehuset blev bygget og fryseanlægget installeret. Det lå centralt på Østervangsvej. Der var plads til 16 store rummelige bokse. Den eneste mulighed for nedfrysning af madvarer, man havde haft tidligere, var hos købmand Mortensen, der havde indrettet et fryserum, hvor man kunne leje en lille boks, der dog højst kunne rumme en slagtegris.

Det var derfor et stort fremskridt med andelsfryseren. Nu kunne der foruden slagtevarer også blive plads til frugt og grønt. Ejerne havde egen nøgle til hus og boks og kunne frit hente deres frostvarer på alle tider af døgnet. Det hændte at en af andels-haverne en sen nattetime måtte hente en frostpakke for at sikre søndagsstegen!

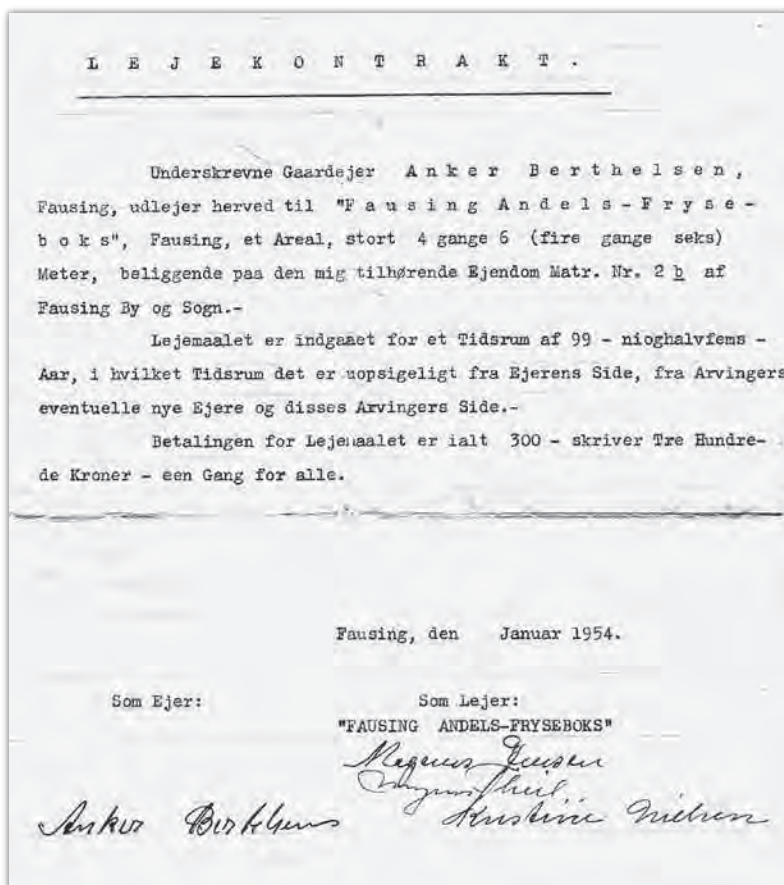
To gange om året mødte damerne op med kost og spand, og fryseren blev afrimet og gjort ren, det skete ofte under munter latter. Kummen var dyb, og det kunne være

vanskeligt at nå de sidste pakker nede i bunden, og hvis der var gået hul på en pose med frugt, kunne der trille både stikkelsbær og kirsebær gennem afløbet ud på vejen.

Da flere efterhånden fik hjemmefryser, blev andelsfryseboksen en slags reservefryser. Nogle af medlemmerne meldte sig ud af selskabet. Der var ikke længere behov for en fællesfryser. Man besluttede derfor at ophæve selskabet, og i foråret 1988 blev frysehuset jævnet med jorden. Fryseboksen havde da eksisteret i 35 år.

En mindre kassebeholdning blev anvendt som tilskud til en aftentur til "Vægtergården" i sommeren 1989, alt i alt en værdig afslutning på en epoke i Fausings dagligliv.

Kilde: Hanne Høeg Jensen, Fausingbogen 2012. Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Frysehusets lejekontrakten på byggegrunde, der var uopsigelig i 99 år.

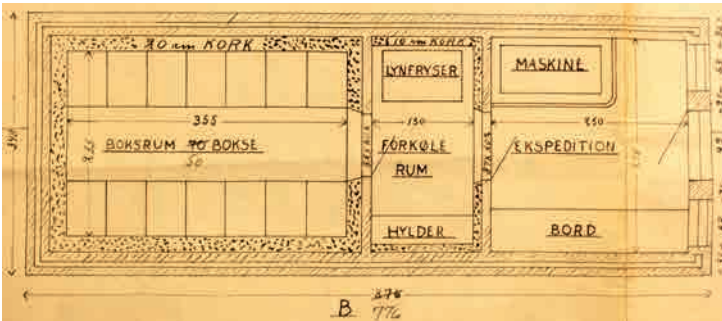
På dette luftfoto fra 1950'erne ses, i den røde cirkel, frysehuset i Brugsens baggård. En tinglysning forhindrede Brugsen i at blokere adgangen til frysehuset.
Foto: Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Auning og Omegns Andelsfrysehus, 1950 - 1969

Over indgangen til frysehuset stod der AUNING FRYSEHUS, ifølge frysehusets love fra den 15. september 1950 var selskabets fulde navn: Auning og Omegns Andelsfrysehus.

På den stiftende generalforsamling var der tegnet 17 hele og 30 halve bokse. Der blev optaget et lån på 19.000 kr. i Fausing-Auning Sparekasse, som skulle afdrages med 300 kr. plus renter 4 gange årligt.

Frysehusets første bestyrelse bestod af Adolf Reimers som formand, Alfred Christensen som kasserer, Harry Sørensen som sekretær samt Anton Kolind og Jens Kolind. Bestyrelsens første opgaver var at erhverve en egnet grund og optage forhandlinger med Randers Køleteknik om at levere et fuldt færdigt frysehus klar til brug med 50 bokse. I selskabets protokol er prisen angivet til 23.000 kr. for selve frysehuset.

Af indretnings-tegningerne kan man se, at frysehuset havde hulmur og indvendigt var isoleret med kork.

Auning Frysehus købte en 25 m² stor grund af Auning og Omegns Brugsforening. Købesummen lød på 500 kr. som blev betalt kontant. Da frysehuset skulle ligge i Brugsens baggård blev det indføjet i købekontrakten, at der skulle være fri og uhindret færdsel ind til frysehuset.

Af lovene – eller vedtægterne – fremgår det, at frysehusets medlemmer overfor tredjemand hæfter én for alle og alle for én. En af bestyrelsens opgaver var at ansætte en tilsynsførende til det daglige tilsyn med frysehuset. Den tilsynsførende skulle også være medlemmerne behjælpelige med anbringelse af ”frysegodset” i fryseriet og i boksene. Den tilsynsførende skulle desuden tilse at reglerne for anlæggets brug blev overholdt. Det handlede om forsvarlig indpakning, og at der kun blev indleveret friske varer. Bestyrelse fastsatte åbningstiderne, der blev opslået i frysehuset. Den tilsynsførende skulle være tilstede, når frysehuset holdt åbent. Udover de fastsatte tider kunne man kun komme ind i frysehuset imod betaling til den tilsynsførende. Denne betaling var fastsat af bestyrelsen.

På en generalforsamling den 12. maj 1969 blev det besluttet at nedlægge Auning Andelsfryseri og sælge fryseriet til A/S Dam & Co., København. Prisen var aftalt til 15.000 kr. Den bestyrelse, der fik til opgave af afvikle fryseriet på betryggende måde, bestod af Pauli L. Jensen, Gotfred Larsen, Karl Thuesen, Aage Thuesen og Evald Pedersen.

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Denne dirigentklokke har tilhørt Auning Frysehus. Den opbevares på Sønderhald Egnarkiv. Her ligger også forhandlingsprotokoller, skøder m.m.

Frysehuset blev nedlagt og solgt i 1969. Senere blev huset revet ned for at give plads til parkeringspladser.

På dette luftfoto fra 1957 ses frysehuset, som dengang lå på Martin Madsens grund, Hovedgaden 28. Foto: Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Øster Alling Og Omegns Andelsfryseri, 1948 - 1971

Den første bestyrelse blev dannet i 1948 og fik bemyndigelse til at foretage indkøb af fryseanlæg samt køb af grund, opførelse af bygning og optagelse af lån til anlæggets fuldførelse.

Et hjørne af Martin Madsens grund, Hovedgaden 28, blev købt for 350 kr. Og i august 1948 blev der indkøbt et Atlas fryseanlæg til en pris af 18.838 kr. Herefter gik man i gang med byggeriet til en pris af 8.850 kr. Byggeriet blev finansieret med et lån på 7.000 kr. i Øster og Vester Alling Sparekasse.

I november 1948 blev byggeriet overdraget til Anton Andersen i Lime. I alt kostede byggeriet og anlægget 38.967,20 kr. Og der blev tegnet overenskomst med vandværket om levering af vand til en pris af 200 kr. årligt.

Andelsfryseriet blev hurtigt indmeldt i Sammenslutningen af Andelsfryserier i Danmark. Og de nødvendige forsikringer blev tegnet. Bokslejen blev sat til 70 kr. for en hel, 50 kr. for en 3/4 og 35 kr. for en 1/2. Lejen skulle forudbetales for mindst et halvt år af gangen. Der skulle afkræves 25 øre for telefonbestilling, samt 1 kr. dersom lejen ikke blev betalt til tiden, desuden forhøjedes vægtprisen til 20 øre pr. kg.

Jenny Madsen blev ansat og honoreret med 1.000 kr. årligt + 10 % af det beløb, som brugerne betalte pr. kg. for det der blev indleveret.

Fryseriet blev i 1956 eftersat af en sagkyndig for at få rettet en fejl ved anlægget, som ifølge naboen Kr. Bjerregaard, afgav for meget støj. Samme år blev der anskaffet el-ovne for at sikre maskinerne mod frostskafer.

I 1959 opsigde fryse-passeren Jenny Madsen sit hverv, da hun skulle overtage pasning af telefoncentralen. Oda Andersen blev herefter ansat til at passe fryseriet for 150 kr. pr. måned.

Fra 1960 var fryseriet gældfrit og boksprisen blev nedsat med 25%. Samme år kom udstyknings-forretningen af fryseriets grund i orden, og der kunne udstedes et skøde til foreningen.

I 1962 blev Oda Andersen bevilliget 25 kr. mere pr. måned. Fire bortkomne pakker blev erstattet efter den gældende slagterinotering.

Trods store udgifter i 1963 til bl.a. 3.000 kr. til en ny frysemaskine, var foreningen gældfri. Frysepasseren fik bevilget en lønforhøjelse på 50 kr.

Fra 1964 begynder der at være ledige bokse, da flere nu selv havde købt dybfryser. Ved udmeldelse skulle der betales et halvt års boksleje.

Alle medlemmer skulle fra 1969 have en hel boks, kun enlige måtte nøjes med en halv. Hvis fryseriet skulle fortsætte, ville bokslejen overstige 100 kr.

I 1971 afholdes generalforsamling med Andelsfryseriets ophør som eneste punkt på dagsordenen. Afstemning viste 4 for og 12 imod at fortsætte, og ved den sidste og endelige generalforsamling var 16 for og 1 imod. Resultatet blev at foreningen ophørte den 1. oktober 1971. Huset blev solgt for 1.000 kr. og maskinerne til samme beløb. Der har stort set aldrig været underskud og ved afviklingen var der 3.048,24 kr. til uddeling.

Bestyrelsesmedlemmer

Den første bestyrelse bestod af Gudrun Schmidt, Andreas Andersen, Poul Pedersen, Jenny Madsen, Ejnar Jacobsen, Ejnar Hviid, Niels Aage Nielsen. Den sidste bestyrelse bestod af Otto Kristensen, Ejnar Jakobsen, Søren Wittrup, Eskild Sørensen, Jørgen Jørgensen.

Kilde: Ellen Byriels hjemmeside om Øster Alling: <https://easteralling.dk/foren.frys.htm>

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Dette er Floes Vandværk, 2022. Til højre for bygningen lå Floes Frysebox fra 1950 til 1968. Hvornår frysehuset blev revet ned vides ikke.

Floes Frysebox, 1950 - 1968

Den 6. november 1950 mødtes 12 mænd hos gårdejer Svend Møller og enedes om at oprette et fryseanlæg i Floes med plads til 10 bokse. Et udvalg bestående af Svend Møller, Laurits Gjedsted og Mogens Hermansen fik bemyndigelse til at optage et lån på ca. 11.000 kr. Udvalget fik også til opgave at indkøbe det nødvendige anlæg. En byggegrund ved siden af Floes Vandværk blev skænket af Svend Møller.

På mødet, som også blev den stiftende generalforsamling, blev det vedtaget, at oprette et interessentskab, hvilket indebar at medlemmerne hæftede solidarisk. Medlemmernes betalingen skulle erlægges halvårligt for henholdsvis hele og halve bokse. Det blev også vedtaget, at den første ordinære generalforsamling først skulle afholdes når anlægget stod færdigt.

Herefter fungerede frysehuset i 18 år indtil de private kummefrysere i stor stil gjorde deres indtog.

På generalforsamlingen den 15. marts 1968 blev det vedtaget, at Floes Frysebox skulle ophøre den 1. oktober 1968 såfremt anlægget kunne køre uden reparationer, ellers skulle frysehuset ophøre den dag anlægget ikke fungerede mere. Denne beslutning blev underskrevet af Svend Møller, Frits Rasmussen, Laurits Gjedsted, Bent Søby, Niels Andersen, Margit Kristensen og Anders Nielsen.

Efter at Floes Frysebox var ophørt blev kassebeholdningen opgjort til 778,77 kr. som blev fordelt blandt medlemmerne med 70,79 kr. til dem der havde haft en hel boks og 35,40 kr. til dem der havde haft en halv boks.

Kilde: Protokollen for Floes Frysebox kan ses på Sønderhald Egnsarkiv, Elmelundsvej 11, Øster Alling.

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Det nye frysehuse bygget i 1951. Luftfoto fra 1955. Foto: Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Frysehuse i Uggelhuse, 1951 - ?

Der har ligget to frysehuse i Uggelhuse. Det ældste lå i en ladebygning ved det gamle bageri, Bygaden 16. Senere blev der bygget et nyt frysehuse, Bygaden 14. Ifølge Randers Dagblad er huset opført i 1951. Herefter fungerede det i en periode som vaskehuse. I 1974 blev det gamle frysehuse ombygget til beboelse ifølge BBR.

Kilde: Karsten Andersen, BBR-registeret og Randers Dagblad, 1. august 1951.
Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Det tidligere frysehuse, Bygaden 14 fungerer stadig - som beboelse.

Af Randers Dagblad, 1. august 1951,
beskrives indvielsen af det
nye Uggelhuse Andelsfryseri.

**UGGELHUSE
Andelsfryseriet indviet.**

I Sommer er der bygget Andelsfryseri i Uggelhuse. Forleden var der indbudt til Sammenkomst i Forsamlingshuset.

Formanden, Gdr. Søren Stæhr, gav forskellige Oplysninger angaaende Byggeriet. Fryseriet er leveret af Firmaet Frigidaire. Husholdningskonsulent Frk. Rønnev holdt Foredrag med Lysbilleder og fremhævede særlig Betydningen af Indpakningen. Derefter var der fælles Kaffebord, hvor Frigidaire var Vært. Efter Kaffebordet besøgte man Fryseriet, med hvilket der var særdeles Tilfredshed.

Aarslev Fryseri ses i smedens baghave med indgang fra Clausholmvej 203.

Foto: 1959, Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.

Aarslev Andelsfryseri, 1951 - 1992

Den stiftende generalforsamling blev afholdt i Aarslev Forsamlingshus den 20. april 1951. Her kunne den valgte formand redegøre for købet af et Atlas Fryseboxanlæg med plads til 30 hele bokse. Prisen for dette anlæg var 19.400 kr. Der var to mulige placeringer af frysehuset. Den ene i det nordøstlige hjørne af Brugsforeningens have. Den anden i smedens have. Efter en afstemning fik første forslag 4 stemmer og andet forslag fik 8 stemmer. Derved var placeringen i smedens have valgt.

Formanden Viggo Galmstrup oplyste på generalforsamlingen, at betalingen for anlægget og grunden, som kostede 200 kr., var sikret i Landbobanken i Randers.

Under det forberedende arbejde, som startede i januar 1951, og frem til den stiftende generalforsamling, havde lovene for Laasby og Omegns Andelsfryseri været gældende for Aarslev Andelsfryseri. På generalforsamlingen den 20. april vedtog man så sine egne love for et andelsselskab med solidarisk ansvar. I formålsparagraffen står der: Foreningens formål er at nedfryse og opbevare levnedsmidler, og hvad der står i forbindelse hermed, på den for andelshavernes mest fordelagtige måde.

Andelshaverne var bundet så længe lånet i Landbobanken ikke var fuldt afdraget. Ønskede man alligevel at trække sig ud, kunne det kun ske ved at man betalte sin part af andelsselskabet restgæld eller man overdrog sine rettigheder og forpligtelser til en anden, som bestyrelsen skulle godkende.

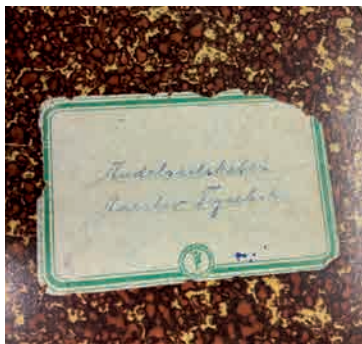
I andelsselskabets første bestyrelse sad Viggo Galmstrup, Vilhelm Alexandersen og Martinus Kragh.

Aarslev Andelsfryseri blev Sønderhald Kommunes længstlevende frysehus, da det kom til at virke i 41 år. Den sidste generalforsamling blev holdt hos Ella Mikkelsen i maj 1992. Her besluttede man enstemmigt at nedlægge Aarslev Andelsfryseri pr. 1. oktober 1992. Begrundelsen var øgede omkostninger til bl.a. miljøafgift. Mon ikke de private kummefrysere også her spillede en afgørende rolle.

Til stede ved den sidste generalforsamling var Ella Mikkelsen, Anna og Aksel Lund, Frank Lund, Carl Pedersen, Åge Brynildsen og Gerda Tommerup.

Kilde: Protokollen for Aarslev Andelsfryseri, der kan ses på Sønderhald Egnarkiv, Elmelundsvej 11, Øster Alling. Samt oplysninger på arkivets Facebook-side, hvor emnet frysehuse blev kommenteret af over 40 personer med viden om disse frysehuse.

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Denne protokolbog med titlen "Andelsselskabet Aarslev Frysehus" ligger på Sønderhald Egnarkiv, Elmelundsvej 11, Øster Alling.

Dette foto er taget, da Google Street i 2009 var forbi frysehuset og resten af den gamle smedje. Da Google Street igen var forbi i 2019 var frysehuset og den sidste rest af smedjen revet ned. I dag er der græsplæne på hele grunden.

Assentoft og Omegns Fryseboks var beliggende ved ejendommen på hjørnet af Storegade og Nattergalevej. Den blev etableret i en eksisterende udbygning med indgang fra Nattergalevej. Fryseboksen blev bl.a. passet af Viggo Damsgaard, som havde et mælkeudsalg på Nattergalevej omkring 1968. I dag er bygningen revet ned.

Assentoft og Omegns Fryseboks

Hvornår Assentoft og Omegns Fryseboks blev stiftet, og hvornår den ophørte ved vi ikke, måske var det i 1957 hvor Viggo Damsgaard købte frysehuset. Assentoft frysehus lå på Nattergalevej, der dengang var væsentlig kortere end den er i dag. I Randers Dagblad fra 1948 finder man flere annoncer, hvor frysehuset tilbyder deres ydelser.

Torben Bjørn, som er født og opvokset i Assentoft, fortæller følgende: "Kresten Karlsen ejede den nedlagte ejendom med stuehus og en større udbygning, som nok havde været staldbygning. Det kan udmærket passe at Karlsen tog initiativ til at installere fryseboks i udhuset omkring 1948. Folk bragte selv eller sendte pakker til frysning med rutebilen, og Karlsen holdt god kontrol med varerne.

Når folk ønskede en frysepakke tilsendt, sendte de bud til Karlsen, som tilbragte en stor del af sin tid med at standse rutebilerne ved vejsiden med instruktioner om levering. Karlsen drev forretningen i en årrække. Det var tidskrævende og nok ikke alt for sundt at måtte gå ud og ind af fryserummet."

Assentoft og Omegns Fryseboks var et af de første frysehuse på egnen, og de forstod at udnytte denne position ved at tilbyde forbrugerne i et stort geografisk område at sende kundernes frostvarer ud med bud. Det fremgår af de avisannoncer som fryseboksen annoncerede med i 1948. Øster Alling var dog ikke med på listen over de byer som frysehuset betjente. Øster Alling havde nemlig i 1948 fået deres eget lokale frysehus.

Fryseboksen i Assentoft adskilte sig også fra de øvrige frysehuse i Sønderhald ved at have telefon. Af Jydsk Telefonaktieselskabs håndbog fra 1951 fremgår det, at Assentoft Frysebox" er registreret med telefonnummer 105. I en annonce i Randers Dagblad fra 1948 er også opført et telefonnummer, nemlig "Assentoft 83". Måske tilhørte dette nummer frysehusets bestyrer eller formand. I 1951 tilhøre nr. 83 i hvert fald jernbanepakmester Karlsen.

Viggo Christensen fra Hørning fortæller, at i hans barndomshjem, som lå i Gjesing, brugte de frysehuset i Assentoft. Til rutebilchaufføren afleverede de en seddel med hvilken pakke de næste dag skulle have leveret fra fryseboksen i Assentoft. Ligeledes kunne de sende madvarer med rutebilen, som skulle i "lynfryseren" i 24 timer og derefter i deres lejede frostboks.

Hvornår fryseboksen i Assentoft ophører ved vi ikke, men i Randers Dagblad fra 1965 er der en omtale af mælkehandler Viggo Damsgaard i anledning af hans 50-års fødselsdag. Heri bliver det nævnt, at Viggo Damsgaard køber Assentoft Fryseboks i 1957.

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Onsdag den 8. December 1948

Assentoft og Omegns Fryseboks

meddeler, at Varerne bliver leveret hver Fredag for 50 Øre pr. Bud i følgende Byer: Langkastrup, Uggelhuse, Floes, Grund, Allingaebro, Allestrup, Vivild, Lystrup, Nielstrup, Gjesing, Tøjstrup, Drammelstrup, Fausing og Virring. Hver Lørdag: Lund, Hørning, Aarslev, Voldum, Bramstrup, Rigtrup, Skader, Søby, Faarup, V. Alling, Fløjstrup, Moeskjær og Krogsager.

Varerne bedes bestilt senest Dagen før Kl. 18. Mærkerne modtages paa Turen til næste Uges Levering. Rutebilbud fra nævnte Byer ekspederes ikke den Dag. Varevognen kører dertil. Tlf. Assentoft 83.

Assentoft og Omegns Fryseboks var et af de første frysehuse på egnen og de forstod at udnytte denne position ved at tilbyde forbrugere i et stort geografisk område, at sende kundernes frostvarer ud med bud. Bemærk, at Øster Alling ikke er med på listen, de havde nemlig samme år fået deres eget lokale frysehus.

*Hørning Fryseboks, Langgade 33.
Foto: 1959, Sylvest Jensen Luftfoto; Det Kgl. Bibliotek.*

Hørning Fryseboks, 1951 - 1971

Fryseboksforeningen blev stiftet i 1951 hvorefter der blev etableret et 23 m² stort frysehus på en tom grund, Langgade 33. Foreningen havde fra starten 36 medlemmer.

Frysehuset har i de 20 år, det har fungeret været passet af bl.a. Edit Drejer, Agnes, Bodil Lauritsen og Elise Lystlund.

Efter 20 år med det samme maskineri, stod man overfor en større reparation af den nedslidte installation. Dertil kom at en del af andelshaverne var faldet fra. Enten fordi de var fraflyttet byen, eller at de selv havde investeret i en kummefryser.

Formanden Niels Andersen oplyste på generalforsamlingen, at fryseriet en tid havde været gældfrit, og der havde endda været oparbejdet en mindre formue. Denne formue var imidlertid spist op i den sidste tid. Formanden forventede, at salget af huset ville indbringe et mindre beløb, da det ville være velegnet som garage. Derimod var det tvivlsomt, om inventaret og maskinerne kunne realiseres.

På generalforsamlingen i 1971 var alle de 23 tilbageværende andelshaverne enige om at nedlægge frysehuset. Og at overskuddet fra likvidationen skulle gå til flygtningehjælpen. Den sidste formand var gårdejer Niels Andersen.

Hørning Fryseboks bliver nedlagt

På generalforsamlingen var alle andelshavere enige herom — Overskuddet ved likvidationen går til flygtningshjælpen

HØRNING - Ved generalforsamlingen i Hørning Fryseboks var der blandt interessenterne fuld enighed om at opføre med driften til 1. oktober, og fryseboksen lider hermed samme skæbne som mange andre små andelsfryserier, der er blevet slået ud af de private hjemmefrysere.

Fryseboksen startede for 20 år siden med 36 medlemmer, oplyser formanden, gdr. Niels Andersen, Hørninggaard. De senere år er en del faldet fra, således at der kun var 23 tilbage. Af disse var flere indstillet på at frasige sig deres boks, således at den dag ikke var fjern, da driften ikke længere ville være rentabel.

Hertil kom, at en større reparation af anlægget var forestående. Det er det samme maskineri, der har kørt i de tyve år, og det er ved at være udsledt. Ingen af de knap 20 medlemmer, som var mødt til denne sidste generalforsamling, havde da heller nogen indvendinger til bestyrelsens forslag om

at stoppe. Da det fornødne tre fjerdedeles flertal var tilstede, er beslutningen endelig og skal ikke yderligere stadfæstes.

Fryseriet har en tid været gældsfrit, og der har endda været oparbejdet en mindre formue. Denne er imidlertid »spist« op på det sidste. Det ventes, at salget af huset kan indbringe et mindre beløb, da det vil være velegnet til garage eller lignende. Derimod er det tvivlsomt, om inventar og maskiner kan realiseres. Generalforsamlingen besluttede, at det der indkommer ved likvidationen skal sendes til flygtningshjælpen.

På generalforsamlingen blev der iøvrigt aflagt en kort beretning af formanden om det forløbne år. Der er kun foretaget almindelig vedligeholdelse i strengt nødvendigt omfang, da man vidste, enden var nær.

Regnskabet blev ligeledes gennemgået og viste en mindre kassebeholdning, der skal anvendes til forefaldende mindre gældsposter.

Omtalen af nedlæggelsen i Randers Dagblad, 25. september 1971

Det gamle frysehus, Langgade 33 anvendes i dag som garage.

Kilde: Randers Dagblad, 25. september 1971 samt oplysninger på arkivets Facebook-side i november 2022. Her blev emnet "frysehuse" kommenteret af over 40 personer med viden om frysehusene i den gamle Sønderhald kommune.

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Frysehuset ved købmanden i Tøjstrup ses i venstre side på dette foto. Frysehuset blev betjent af købmand Aage Høj. Der var bestemte tider, hvor man kunne hente sine frostvarer. Man henvendte sig i købmandsforretningen, og købmanden hentede de ønskede frostvarer. Billedet er lånt af Rougsø Egnssarkiv.

Tøjstrup og Omegns Andelsfrysehus, 1950 - 1966 (med bl.a. 19 andelshavere fra Tøjstrup)

Det var fabrikant Sigfred Christensen fra Randers Køleteknik der stod som indbyder, da der den 28. juni 1950 blev afholdt stiftende generalforsamling for Tøjstrup og Omegns Andelsfrysehus. På mødet redegjorde Sigfred Christensen for den tekniske installation og driftsøkonomien samt fremlagde et udkast til andelsselskabets love.

Forsamlingen vedtog på mødet at oprette et andelsselskab og vælge en bestyrelse, der fik bemyndigelse til at foretage det fornødne med hensyn til etableringen. Til formand blev valgt Johannes Nielsen fra Tøjstrup. Den øvrige bestyrelse bestod af Gustav Jensen fra Tårup, Niels Aage Thaaasti fra Allestrup, Thomas Petersen fra Udbygårde, og Anne Isaksen fra gården Mikkelpborg. Her blev der altså valgt en kvinde ind i bestyrelsen, hvilket ikke var almindeligt dengang.

De 52 andelshavere kom fra et større geografisk område: 19 fra Tøjstrup, 7 fra Allestrup, 3 fra Gjesing, 5 fra Udbygårde, 2 fra Sorvad og 10 fra Tårup samt 6 uden for disse byer.

Frysehuset stod færdigt den 8. november 1950. Andelsskabet optog et lån i Vivild Sparekasse og betalte Randers Køleteknik 15.740 kr. for frysehuset med 60 bokse. Grundprisen fremgår ikke af referaterne.

Opbevaringsboksenes pris blev ved oprettelsen sat til 6 kr. pr. måned for en 140 liters boks og 4 kr. pr. måned for en 70 liters boks. Der måtte kun indleveres friske varer, som var forsvarligt indpakket og mærket med dato og boksnummer. Købmand Aage Høj fungerede som den tilsynsførende. Det fremgår af foreningens love, at den tilsynsførende skulle være behjælpelig med anbringelse af "frysegodset" i fryseriet og boksene samt påse, at reglerne for anlæggets brug overholdes, samt overvåge anlæggets gang. Bestyrelsen bestemte, hvornår frysehuset var åbent for indlevering. Hvis man ønskede at hente eller indlevere uden for disse tider, kostede det 50 øre.

Efter at frysehuset havde fungeret i 16 år, var efterhånden et stort antal andelshavere faldet fra. Den 12. august 1966 blev der afholdt en ekstraordinær generalforsamling, hvor formanden meddelte, at 32 af de oprindelige andelshavere havde udmeldt sig. På den baggrund enedes man om at opløse selskabet pr. 1. november 1966. Man var også enige om at være solidarisk om de mest nødvendige reparationer frem til den 1. november. Frysehuset blev afhændet for 1.200 kr. til købmand Aage Høj. Omkostninger deltes ligeligt mellem køber og sælger.

De 33 fremmødte medlemmer skrev under på generalforsamlingsreferatet i protokollen, der nu opbevares på Rougsø Lokalhistoriske Forening i Vivild. Hele protokollen, selskabet love, tegningsliste og regnskab kan ses på Arkiv.dk under Rougsø Lokalhistoriske Forening.

Artiklen er redigeret af Henning Millard.

Fakta om frysehusene:

Frysehus i	Aktiv fra	Aktiv i
Årslev	1951-1992	41 år
Fausing	1954-1988	34 år
Øster Alling	1948-1971	23 år
Ammelhede	1951-1973	21 år
Hørning	1951-1971	20 år
Auning	1950-1969	19 år
Floes	1950-1968	18 år
Tøjstrup	1950-1966	16 år
Uggelhuse	1951-?	
Assentoft	(1948-1957) - ikke bekræftet	

Mændene stiftede frysehusene, men det var kvinderne, der brugte dem

Da brugsforeningerne blev oprettet var stifterne udelukkende mænd. Dette gentog sig, da frysehusene blev oprettet i 1950'erne.

Igen var det mændene der tog initiativet og sad i frysehusenes bestyrelser. Men da frysehusene ca. 20-30 år senere blev afviklet, skete det med enkelte kvinder i bestyrelserne.

Auning-dreng vender tilbage til Auning efter 60 år

- på dagen, hvor han rejste ud til livet!

AF KAJ ORLA MOGENSEN

Den 30. september 1945 rejste kommis Kaj O. Mogensen fra Auning til Esbjerg, som det første stop på en spændende livstilværelse. Nu, 60 år senere, den 30. september 2005 kommer han en tur tilbage til Auning på visit for at mindes og i håb om at kunne møde gamle kammerater og bekendte fra barndoms- og ungdomsårene.

Kaj O. Mogensen fortæller:

- Jeg blev født på *Raaballegaard* i Virring af "ugift tjenestepige", som der står på dåbsattesten. Vi flyttede til Auning i 1928, da jeg var omkring 2 år.

De fleste år boede vi på 1. sal af ejendommen Østergade 26.

Min mor var slidsom hele livet. Det var ikke særlig spændende at være enlig mor med et barn i 30'ernes Danmark.

Det var vanskelige år.

Østergade 26, Kajs barndomshjem.

Mor arbejdede altid for at klare dagen og vejen: Om vinteren var det i skoven, hvor hun tjærede trætoppe på de nye gran for at dyrene ikke skulle tage de nye skud, eller det var på Auning Møbel- og Madrasfabrik. Om sommeren var det tørvemosen i Pindstrup Mosebrug, hvor mor rejste og stakkede tørv og hvor jeg fra 6-års-alderen var medarbejdende dreng. Da jeg begyndte i skolen som 7-årig i Auning Søndre Skole cyklede vi ud i mosen til start kl. 6.00 hvorefter jeg cyklede i skole til kl. 8.00 og tilbage til mosen indtil fyraften ved 18-tiden. Betalingen dengang var 10 øre for at rejse 1000 tørv og 25 øre for at stakke 1000 tørv. Om efteråret var vi "i kartoflerne" som vi sagde. På de store gårde var der et stort behov for at samle kartofler manuelt og mange var beskæftiget i en periode, og jeg var med. Det var bl.a. i "kartoffelferien", som efterårsferien dengang hed. I Auning lå jo kartoffelmelsfabrikken.

Mor var også i mange år medarbejder på Auning Andelsmejeri, hvor hun stod for pasteurisering af mælken, der dengang var i de klare flasker. Jeg legede meget med

Rasmus Juuls købmandsbutik i Østergade 9, hvor Kaj havde job som bydreng.

mejeribestyrelserens 2 piger, Birgit og Gundhild. De havde et flot gyngestativ omme i gården med både gyng og trampets. De fik i øvrigt på et tidspunkt en lille "efternøler", der blev til skuespilleren Agnethe Bjørn, der bor i Odense. Min mor var aldrig arbejdsløs, hun tog det arbejde der var. Månen en morgen, når jeg sad bag på mors cykle på vej til arbejde, så vi de arbejdsløse mænd stå i kø for at få deres kryds i arbejdsløsheds-protokollen, så de kunne få understøttelse. De sku' ikke på arbejde som min mor.

Lidt senere fik jeg job som bybud hos købmand Rasmus Juul, der havde forretning i Østergade, lige efter forsamlingshuset. Det var en meget spændende opgave, hvor jeg lærte mange ting og kom ud til mange af byens borgere. Bl.a. husker jeg, at jeg fik drikkepenge i mange tilfælde og særlig husker jeg, at når jeg kom over til læge Mehlsen, der boede overfor købmandsbutikken, fik jeg altid 25 øre. Det var flot dengang. Efterhånden fik jeg lov til mere og mere for købmanden, bl.a. når de tog til stranden om søndagen skulle jeg passe benzintanken, der lå helt ud til hovedvejen og det var jo spændende.

Skoletiden gik - ikke med gode evner til salmevers og anden udenadslære – og det affødte ofte lussinger fra førstelærer H.P. Nielsen. Jeg kunne ikke lære udenad og det kunne jeg heller aldrig senere. I skolestuen sad jeg i øvrigt ved skolepulten med lærerparrets datter Ebba. Førstelæreren havde 2 børn ældre end mig. De gik i realskole i

Kaj Orla Mogensens konfirmationsbillede. Billedet er taget i pastor Bielefeldts have i forbindelse med konfirmationsforberedelsen i foråret 1940.

Randers. Det var Else Maria, der ville være tandlæge, og Ib, der ville være dyrlæge og blev det, for jeg mødte ham engang senere i livet på Landbohøjskolen, hvor han opererede min Pekingeser for hareskår. Vi fik en snak dengang. Min mor gjorde i nogle år rent og ydede anden hjælp, bl.a. vask, hos førstelæreren ligesom jeg ofte hjalp til i haven. Ofte spiste vi middag hos lærerparret og ofte var der problemer mellem Ebba og mig, fordi vi ikke altid kunne sidde stille medens vi spiste. Vi fniste og fik skæld ud.

Da skoletiden - der sluttede officielt den 31. marts 1940 - var ved at være forbi, ville førstelæreren arrangere en fin afslutningsfest, hvor også forældrene skulle med, og vi skulle lave en optræden med sang og sketch på hotellet den 12. eller 13. april 1940 - men så kom besættelsen den 9. april 1940 og forestillingen måtte aflyses.

Det sidste halve år af skoletiden gik vi til præst og da sognet både omfattede Fausing og Auning gik vi til præst ved pastor Bielefeldt i Fausing. Vi cyklede frem og tilbage mellem Auning og Fausing. Vi blev konfirmeret i Auning Kirke den 18. april 1940 og min konfirmationsfest blev holdt i Auning Forsamlingshus med deltagelse af familien og venner samt pastor Bielefeldt og førstelærer H.P. Nielsen.

Pastor Bielefeldt var ugift og da mor ved afslutningen i kirken spurgte om han ikke ville med til vores konfirmationsmiddag svarede han i første omgang lidt undvigende, men konsulterede så førstelæreren, der straks tilkendegav, at det var i orden at modtage

indbydelsen. Og sådan blev det. Jeg havde alle tiders konfirmationsfest, hvor både familiemedlemmer og førstelæreren holdt tale. Jeg fik af min mor en ny cykel i konfirmationsgave.

Jeg kom efter skolegangen, dvs. pr. 1. april, ud at arbejde på en landejendom: Passede høns og lærte at pløje med to hestes forspand, muge ud ved køerne o.s.v. Husmanden var også "mælkemand" der hentede mælkejunger med mælken fra gårdene og kørte til mejeriet og retur med bl.a. produkter til dyrene. Jeg var i marken, da tyskerne den 9. april overfløj landet og besatte Danmark og Norge.

Min mor var nu meget opsat på, at jeg skulle have en uddannelse og opsøgte forskellige muligheder. Resultatet kom før ventet. Uddeleren i Auning og Omegns Brugsforening C. Madsen ville ansætte mig som lærling i Brugsforeningen fra den 1. juni 1940. Læretiden var 5 år og lønnen var 1. år 15 kr. om måneden + halv kost, 2. år 25 kr. og således stigende med 10 kr. årlig til 45 kr. det sidste år. Det havde nok betydning, at jeg havde baggrund fra flere års budtjeneste m. v. hos Købmand Rasmus Juul.

På billedet ses ansatte og daværende og tidligere bestyrelsesmedlemmer foran butikken ved 25-års jubilæet. Her ses bl.a.: 1: Post Poulsen. 4: Gårdejer Aage Jensen, Slettengård i Tårup. 5: Lærling Kaj O. Mogensen. 6: Post Bredgaard, Auning. 7: Laura Madsen. 8: Tidligere sognerådsformand S.K. Andersen, Auning. 9: Uddeler Carl Madsen. 10: Murer-mester Riisager. 11: Gårdejer Peter Mikkelsen, Tårup. 14: Niels Ryom Jensen. 15: Gårdejer Søren Nielsen, Tårup. 16: Tidligere gårdejer Peter Nicolaj Pedersen, Tårup. 18: Gårdejer R.H. Harder, Tårupgård. De øvrige er ukendte.

Vareturene under krigen foregik ofte med hestevogn - og i de strenge vintre under krigen - med kane. Billedet her viser Læge Mehlsens på vej gennem Østergade med sin kane.

De fem år i lære kom jo til at løbe sideløbende med de fem grimme år med tysk besættelse: Vinduerne i butikken skulle mørklægges. Brugsforeningen fejrede i 1944 25-års jubilæum og vi blev fotograferet udenfor forretningen. I læretiden gik jeg i handelsskole i Allingåbro - vistnok et par gange om ugen i vinterhalvåret - med toget frem og tilbage.

Brugsforeningen kørte jo dengang landture med varer til oplandets gårde, både almindelige købmandsvarer og grovvarer og vi købte så bl.a. æg med tilbage. Det var jo i de benzinfattige år og for det meste foregik kørslen med hestevogn og i de strenge vintre i 40'erne i kane i mange graders frost.

Min mor og jeg gik til folkedans i Allingåbro og vi var med til danseopvisning eller træf i Randers med oplandets folkedansereforeninger. På et tidspunkt synes jeg det var meget at rejse efter. Jeg spurgte danselæreren om han ikke ville være med til at lave dansehold i Auning og det ville han godt. Så spurgte jeg Forsamlingshuset om vi ikke kunne låne salen til folkedanseaften for at undersøge interessen og det kunne vi godt. Så efter aftale med folkedanselæreren og Forsamlingshuset indrykkede jeg en annonce i vores lokale avis (Rougsø Sønderhald Herreds Folkeblad) med indbydelse til alle interesserede til at komme til folkedanseraften i Forsamlingshuset. Jeg var meget spændt på om der kom nok til at danne hold. Selv var jeg den aften på handelsskolen og kom først til forsamlingshuset ved 21-tiden. Min glæde kunne ingen ende tage. Der var propfyldt med danseglatte mennesker og dansen gik lystigt.

Da jeg nærmede mig 18 år og kunne få kørekort begyndte jeg undervisning hos byens kørelærer og kom så til prøve i Randers og fik kørekort da jeg var 18 år. Da jeg var udlært den 30. maj 1945, fortsatte jeg i Brugsforeningen som kommis, men havde besluttet, at jeg ville søge job som kommis i en af landets store bybrugsforeninger for at lære mere. I sommerens løb fik jeg 2 muligheder: Nakskov eller Esbjerg. Jeg valgte Esbjerg med tiltrædelse den 1. oktober 1945 og den 30. september 1945 om formiddagen steg jeg - som 19-årig - på toget i Auning mod Esbjerg og her startede så mit 60 års voksenliv.

Den 30. september 2005 - 60 år senere - vendte jeg for en enkelt dag tilbage for at genopleve byen, minder og måske møde skole- og konfirmationskammerater og andre bekendte på Auning Kro.

Denne beretning sendte Kaj O. Mogensen til Folkebladet og Randers Amtstavis. Dette førte til en omtale i begge aviser. Den del af beretningen, som handler om Kajs læretid i Brugsen er gengivet i SuperBrugsens 100-års jubilæumsskrift.

Beretningen i sin helhed har ikke tidligere været publiceret. Tak til Wallin Feder, som har gemt beretningen og i september 2022 indleveret den til egnarkivet.

Kaj var ivrig folkedanser og fik startet et dansehold i Auning Forsamlingshus. På billedet ses folkedansere til stævne i Floes Skov omkring 1940.

"Den Bette Smej" i Assentoft Et tidsbillede fra omkring 1950

AF TORBEN BJØRN

Enhver landsby havde dengang sine kendinge og særlinge, og min fødeby Assentoft havde også sine: Busse Tage var sprederen af nyheder og løse rygter, og han fik lov til lempeligt at slå byens damer i bagen og kalde dem "kiele tøser".

Povl var mongolid og tilfreds med at kunne udføre simple opgaver. Sommeren igennem trak han tålmodigt et kobbelt køer mellem stald og græsmark. På opfordring sang han med glæde umelodisk, "Jeg er havren, jeg har bjælker på".

Margrethe var en mester udi de håndarbejds-mæssige sysler og en troværdig barne-pige, der gerne hjalp andre. Hun var ved godt helbred, men havde behov for sine næsten daglige lægebesøg i Randers. Forbipasserende der på det sædvanlige klokkeslet så hende stå ved rutebilens stoppested, spurgte ofte skælmst: "*Do ska wel it te dogteren ijen?*"

Og så var der Marius Andersen, kendt af alle som "Den Bette Smej", tusindkunstneren der kunne lave og reparere næsten alt. Navnet fik han vel fordi han var ret så lille, men ogsaa fordi han mest beskæftigede sig med ting af mindre størrelse. Når noget gik galt i et hus eller i det lille samfund, var løsningen altid: "*Vi må have fat i Den Bette Smej!*" Han skuffede aldrig!

Bette Smej var gift med Kirstine og boede i et lille hus ved landevejen midt i byen. Det var før Legosæt blev ethvert barns legetøj, så sønnen Knud måtte lave sine egne ting, og smeden lærte ham alle sine færdigheder. Knud blev senere en agtet lokomotivfører ved DSB.

Selve smedeværkstedet lå lidt til siden for beboelseshuset og havde esse med hjemmelavet håndtrukket blæsebælg, en stor ambolt, bore- og slibemaskiner, loddebolte, svejsegrej, og alt muligt værktøj. Han var officielt "cykelsmejen", der solgte nye og istandsatte cykler, der dengang var hvermands mest brugte transportmiddel. Han må have repareret hundredevis af cykler og tusindvis af punkteringer.

"Den Stue Smej" skoede heste, solgte og reparerede hestevogne og landbrugsmaskiner, men var der problemer med vandhanen, små motorer og den slags ting fik man fat i

Storegade 41. Cykelsmeden Marius Andersens hus før hovedvejen blev hævet.

Den Bette Smej. Lurfade gik undertiden i stykker, men de kunne da repareres. Han limede stumperne sammen og holdt dem på plads med klinker. Han havde altid travlt, men var villig til at lave næsten alt, hvis det kunne vente lidt. Han lavede fiskehjul for mig af dele jeg havde erhvervet, og min fader fik lavet en slibesten med vandbad og hånddrevet sving.

Alle huse i byen fik vand fra det lokale vandværk på byens højdepunkt, og pumpe-reparationer blev foretaget af Den Bette Smej. Han tog sin plads på et brædt der var fastholdt til et tykt tov, og Martinus, som boede i nabolaget drejede det primitive spil, der hejsede ham ned i en dyb brønd. Lys var en anretning med stearinlys fastholdt til tovet umiddelbart over smedens hoved. Når han skulle hejses op eller ned, trak han i en snor og sendte en hul rungende lyd op gennem skakten, der angav om det var op eller ned. Martinus stod vagt, og når han modtog signalet, drejede han svinget. Omsider kom smeden op, og når han stod af stolen, lignede han en person fra en anden planet, ræverød fra top til tå af rust på både tøj og hud.

Smeden passede også en vindmølle-drevet pumpe, der vedligeholdte vandstanden i kanalen bag diget ved fjorden. Et efterår kom der stormflod, og smeden cyklede pligt-skyldigt ned for at efterse kanal-pumpen. Imidlertid steg vandstanden i fjorden, diget gav efter, og vandet strømmede ind. Det var med nød og næppe han fandt vej tilbage, og engene flød med skaller og aborrer i hundredevis, der bød på let fiskeri.

Hvis folk uforvarende låste sig ude, fik man fat i Den Bette Smej. Han havde et sæt dirke og kunne på kort tid åbne enhver dør. Der var aldrig tale om misbrug.

Storegade 41. Cykelsmedens hus og værksted efter vejen er hævet. Nu parkeringsplads.

I forsamlingshuset blev der årligt opført dilettant. Stykket skulle være morsomt og underholdende, og folk morede sig over at se byens kendinge med Marie og Skæve Jonas i hovedrollerne. For at give dem det krævede professionelle udseende, klippede smeden deres hår og sminkede dem mesterligt til ukendelighed.

I et adskilt hjørne af hans værksted var der en lille udstilling af nye og restaurerede cykler og et par eksemplarer af de flotteste smedejernsarbejder. Han lavede dem hovedsagelig på bestilling, og vi havde i entreen til mit hjem en flot loftslampe med afdæmpet farvet glas, og på væggen hang et indrammet spejl med en rigtig flot hylde. Ting som i dag ville blive anset for den fineste kunst. Han forhandlede knallerter, da de kom frem, første udgave var en simpel benzin-hjælpemotor anbragt på cyklens bagagebærer med træk på bagdækket.

Bette Smejs hus var lille, men gradvist udvidede han det med et større hus omkring det bestående. Alt blev minutiøst planlagt med vinduer, døre, tag og installationer, og tiden kom da det indvendige gamle hus kunne fjernes, og det nye var klar til brug. Genialt udført.

Med sørgmodige tanker bør nævnes, at hus og værksted for år tilbage blev nedrevet for at give plads til en parkeringsplads, som nu benyttes af kunder til byens pizzeria.

Den Bette Smej var uundværlig i det lille samfund. Han havde travlt fra tidlig morgen til sen aften og var glad for at kunne bruge sine specielle evner til at hjælpe andre. Han tog det som en udfordring at holde hjulene i gang og skabe ting som folk ønskede og skulle bruge. Han krævede lille kompensation for mange timers arbejde, og nutidens ubarmhertige profitmotiv var uhørt. Han fortjener at blive husket!

Bestyrelsen 2023

Formand:

Marianne Lund Andersen, Elmelundsvej 12, Øster Alling, 8963 Auning

Næstformand og pressesekretær:

Henning Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Kasserer:

Inger Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Sekretær:

Hanne Byriel, Hovedgaden 18, Øster Alling, 8963 Auning

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Bent Østergaard, Østervangsvej 29, Fausing, 8961 Allingåbro

Johan Peter Tommerup, Skolevej 67, Drastrup, 8960 Randers SØ

Bestyrelsessuppleant:

Inger Marie Linnemann, Ammelhedevej 4, 8960 Randers SØ

Arkivleder:

Ellen Byriel, Hovedgaden 32, Øster Alling, 8963 Auning

Udpeget af kommunalbestyrelsen:

Alice Krog, Mortensensvej 36B, 8963 Auning

Sønderhald Egnsarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tel: 86 48 37 84 . Email: sonderhaldegnsarkiv@gmail.com

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

**Følg os på
Facebook**

